

„Rynki i przedsiębiorstwa po kryzysie pandemicznym”

cykl otwartych zebrań Instytutu Rynków i Konkurencji

Debata nr 2 – 26 stycznia 2021 r. (online - MS Teams)

Tematy debaty:

1. „*Strach przed nowym - dlaczego młodzi ludzie boją się zakładać własne firmy?*”
– **dr Sabina Klimek**, Zakład Analizy Rynków, Instytut Rynków i Konkurencji, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, SGH.
2. „*Jak kryzys pandemiczny wpływa na funkcjonowanie przedsiębiorstw z sektora MSP?*”
– **prof. zw. dr hab. Jan Klimek**, Dyrektor Instytutu Przedsiębiorstwa, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie, SGH.

Zebranie otworzył prof. dr hab. Roman Sobiecki, dyrektor Instytutu Rynków i Konkurencji, pełniący jednocześnie funkcję prorektora ds. rozwoju SGH, witając pracowników, współpracowników oraz uczestników debaty. Korzystając z okazji rozpoczynającego się Nowego Roku 2021, profesor R. Sobiecki złożył życzenia - zdrowia, satysfakcji i radości z życia oraz dalszych dobrych wzajemnych relacji. Rektor zwrócił uwagę na dwa aspekty planowanej dyskusji, które dotyczą przedsiębiorstwa – aspekt motywacji młodzieży i kreowania postaw przedsiębiorczych, oraz aspekt wpływu skutków pandemii na warunki funkcjonowania przedsiębiorstw (małych i średnich). Prof. Sobiecki zwrócił również uwagę na motywy i cele podejmowania działalności gospodarczej, są to „przymus”, „egoizm” i „altruizm”, oraz (inne możliwe ujęcia) zdobycie - „majątku”, „władzy” i „popularności” – lub: „być”, „mieć” i „kochać”. Motywy te mogą zmieniać się w różnych sytuacjach życiowych oraz mogą być w różny sposób eksponowane.

Jako pierwsza wystąpiła pani doktor Sabina Klimek (Zakład Analizy Rynków), która przedstawiła wyniki badań, w jaki sposób kształtują się i zmieniają się motywy przedsiębiorczości, z szerszym uwzględnieniem wpływu systemu edukacji na postawy młodych ludzi. Badania zostały przeprowadzone wśród młodzieży oraz wśród przedsiębiorstw. Młodzież badana była pod kątem ich stosunku do przedsiębiorczości, wiedzy o przedsiębiorczości oraz strachu przed „nowym”. Pytania jakie postawiono w ramach realizacji badania, to m.in.: „dlaczego młodzi boją się zakładania nowych firm?” oraz „co stoi u podstaw tego strachu?”.

W trakcie prezentacji, dr S. Klimek zwróciła uwagę na poziom bezrobocia młodzieży w Polsce (który nie jest bardzo wysoki, ale w wyniku pandemii wzrósł o 3,5 pkt. proc. w relacji do III kwartału 2019 ro.). W trakcie prezentacji, głos zabrał prof. zw. dr hab. Jan Klimek, który zwrócił uwagę na system edukacji i jego rolę w kształtowaniu postaw przedsiębiorczych w Polsce. Kluczowe wyzwania wobec roli systemu edukacji to m.in.: 1) nie dostosowanie systemu edukacyjnego do potrzeb rynku pracy, 2) jakość kształcenia zawodowego, 3) deficyt nauczycieli, 4) brak pracy w wyuczonym zawodzie, 5) niskie oferowane wynagrodzenie za pracę, 6) próby zniweczenia roli rzemiosła, oraz 7) „przeładowanie” programów studiów teorią a praktyki w wielu przypadkach to „fikcja” (szczegółowe tezy wystąpienia – por. prezentację nt. „strach przed nowym”).

Badanie przeprowadzone wśród młodzieży i studentów woj. śląskiego, małopolskiego i mazowieckiego, we wrześniu 2020 (ankieta internetowa, szczegóły metody badawczej i próby w załączonej prezentacji .pdf) dotyczyło m.in. 1) oceny umiejętności miękkich, jakie są niezbędne do założenia własnej firmy, 2) pozyskiwania wiedzy nt. przedsiębiorczości w szkole lub na uczelni, 3) przedsiębiorczych tradycji rodzinnych, 4) motywacji środowiskowych (nauczyciele, koleżanki i koledzy), 5) źródeł informacji nt. przedsiębiorczości (szkoła, Internet, sieci społecznościowe, organizacje pozarządowe), 6) wyzwań, jakie stoją przed młodzieżą w kontekście otoczenia gospodarczego oraz kosztów i źródeł finansowania, 7) warunków i możliwości rozwoju firm z sektora MSP. Wyniki badania zaprezentowała dr S. Klimek. Jako istotne bariery zidentyfikowano w badaniu m.in. słabości systemu edukacji, niewielka ilość informacji nt. przedsiębiorczości w programach nauczania, „strach przed nowym” i nieprzygotowanie do radzenia sobie z trudnościami, zbyt duża biurokracja.

W dalszej części, zostały przedstawione rekomendacje wynikające z przeprowadzonych badań. Rekomendacje te przedstawił prof. J. Klimek i dotyczyły one m.in.: 1) potrzeby ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami edukacyjnymi a pracodawcami, 2) dostosowania programów nauczania do potrzeb rynku pracy, 3) zwiększenia udziału zajęć praktycznych w szkołach, 4) udostępnienia możliwości realizacji praktyk zawodowych, 5) zwiększenia zainteresowania przedsiębiorczością wśród młodych (niewielka z nich część funkcjonuje jako przedsiębiorcy), 6) weryfikacja programów nauczania, 7) uczenia młodzieży samodzielnego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów, 8) tworzenia efektywnego systemu kształcenia ustawicznego, 9) kształtowania systemu kształcenia kadry nauczycielskiej, 10) potrzeby pozyskania większej ilości specjalistów od nowych technologii.

W końcowej części, doktor S. Klimek sformułowała zagadnienia do dyskusji, które dotyczyły m.in. 1) wpływu systemu edukacji na przygotowanie młodzieży do zachowań przedsiębiorczych, 2) przedsiębiorczości, która może być cechą wrodzoną lub cechą nabytą (której można się nauczyć), 3) obaw przed podejmowaniem decyzji przedsiębiorczych, oraz 4) systemu finansowania przedsiębiorczości („czy brak środków finansowych może być główną przyczyną rezygnacji z kariery przedsiębiorczej?”).

W trakcie pytań i dyskusji, głos zabrali m.in. pani prof. dr hab. Joanna Żukowska (Instytut Przedsiębiorstwa, SGH), która zwróciła uwagę na aspekt metodyczny badań i pogratulowała tematyki autorom badań. W dalszej części dyskusji głos zabrał prof. dr hab. Jerzy W. Pietrewicz, który zwrócił uwagę na wybrane uwarunkowania i bariery rozwoju przedsiębiorczości. Prof. J.W. Pietrewicz nawiązał w swojej wypowiedzi do tych wyników badań, które wskazują na niską ocenę roli organizacji pozarządowych (NGO) w promowaniu postaw pro-przedsiębiorczych i jednocześnie niedostateczną rolę systemu edukacji (mimo pilotażowego charakteru zrealizowanych badań). Ograniczenia wynikają również z pewnych słabości systemu legislacyjnego i biurokratyzacji. W tej sytuacji istotną rolę mogą odegrać w rozwoju postaw przedsiębiorczych inkubatory przedsiębiorczości oraz instytucje finansowania przedsiębiorczości (m.in. instytucja aniołów biznesu), których rola nie została w badaniu szerzej uwzględniona. Na przykład uczelnia SGH uczestniczy w sieci inkubatorów (Akademiczne Inkubatory Przedsiębiorczości), jednak formalnie na uczelni nie ma inkubatorów a mogłaby to być bardzo dobra inicjatywa w procesie rozwoju przedsiębiorczości.

Nawiązując do ostatniego wątku dyskusji, głos zabrała dr Sabina Klimek, która stwierdziła m.in., że inkubatory tworzą ludzi, którzy już posiadają motywacje i pewną wiedzę o przedsiębiorczości, natomiast intencją badań było m.in. zwrócenie uwagi na problemem (niedostatecznej) wiedzy i (niedostatecznej) motywacji wśród młodzieży.

W dalszej części dyskusji, głos zabrał prof. R. Sobiecki, który zgodził się z wynikami badań i poglądem dotyczącym znaczenia i niedostatku wiedzy (m.in. nt. przedsiębiorczości) w programach nauczania młodzieży, jak również wyraził zaniepokojenie dotyczące obniżającego się poziomu edukacji (zaniepokojenie ogólne wynikające nie z prowadzonych i dostępnych badań, ale z własnych obserwacji). Profesor podkreślił przy tej okazji znaczenie systemu edukacji w szerszym znaczeniu.

W dalszej, drugiej części debaty wystąpił prof. J. Klimek, prezentując wyniki badań, które były przeprowadzone w maju 2020 roku. Badanie zostało przeprowadzone m.in. ze względu na apele ze strony przedsiębiorców, na temat pogarszającej się ich sytuacji ekonomicznej, na skutek pandemii korona-wirusa Sars-Cov2. Pytanie ogólne jakie formułują autorzy badania to: „Jak kryzys pandemiczny wpływa na funkcjonowanie przedsiębiorstw z sektora MŚP?”. Na wstępie, prof. J. Klimek podziękował prof. Pietrewiczowi jako jednemu z inicjatorów powstania Krajowej Rady Przedsiębiorczości, zwracając jednocześnie uwagę na pewien deficyt i obecnie duże zapotrzebowanie na podobne temu inicjatywy (również w procesie samej komunikacji społecznej m.in. między instytucjami rządowymi a przedstawicielami biznesu). Prof. J. Klimek przedstawił zagadnienia do dyskusji do drugiej części debaty, które dotyczyły: 1) skutków kryzysu pandemicznego dla sektora MŚP w Polsce, 2) skali bankructw przedsiębiorstw w sektorze MŚP, oraz 3) czy przedsiębiorstwa z sektora MŚP są dyskryminowane w przydzielaniu pomocy państwa?

Na wstępie prezentacji, prof. J. Klimek przedstawił najważniejsze dane statystyczne, dotyczące ewidencji działalności gospodarczej, m.in.: blisko 4.5 mln przedsiębiorstw do 249 osób zatrudnionych, w tym ok. 3.3 mln to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spadek liczby rejestracji o blisko 32 proc. (dane za II kwartał 2020 w porównaniu z analogicznym okresem w 2019 r.). W II kwartale 2020 r. nastąpił silny spadek w budownictwie (35 proc.), w usługach (34 proc.) informacji i komunikacji (32.5 proc.), w zakwaterowaniu i gastronomii (32 proc.) w transporcie i gospodarce magazynowej (31 proc.) w przemyśle (30 proc.) w handlu oraz naprawie pojazdów samochodowych (18 proc.). Wg danych GUS, wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury gospodarczej dla przedsiębiorstw, na grudzień 2020 r. kształtował się poniżej średniej długookresowej i dla większości obszarów gospodarki jest na ujemnym poziomie (najbardziej pesymistycznie oceniają przedsiębiorcy z sektorów zakwaterowania i gastronomii). Z prowadzonych badań internetowych (listopad 2020) wynika, że przedsiębiorczość w Polsce potrzebuje wsparcia (73 proc. respondentów), a wsparcie to dotyczyć powinno: a) pomocy finansowej (50 proc. respondentów), b) zmian ustawodawczych (74 proc. respondentów), c) edukacji i szkoleń (48 proc.) oraz d) adaptacji społecznej (29 proc.). Z przeprowadzonego badania wynika również, że rząd nie udziela wsparcia odpowiadającego oczekiwaniom MŚP i nie poświęca dostatecznej uwagi przedsiębiorczości w Polsce (szczegółowe wyniki badań w załączniku w prezentacji nt. Badanie MSP). Wyniki badań dotyczą również motywów prowadzenia działalności gospodarczej, przyszłości przedsiębiorczości w Polsce oraz kluczowych problemów, do których należą: 1) obciążenia podatkowe i prawne, 2) koszty pracy (wzrost minimalnego wynagrodzenia), 3) ograniczenia inwestycji.

W końcowej części prezentacji, prof. J. Klimek udzielił rekomendacji, które mogłyby znacząco poprawić sytuację przedsiębiorców z sektora MŚP, są to m.in.: 1) potrzeba efektywnego dialogu z rządem, 2) automatyzacja, innowacyjność i cyfryzacja, 3) szkolenie młodych i edukacja, 4) sukcesja (rozwiązania dotyczące wsparcia firm rodzinnych, m.in. ulgi podatkowe związane z dziedziczeniem i przekazaniem firmy i przejściem właściciela na

emeryturę, rozwiązania pomocowe oraz wsparcie finansowe dla firm rodzinnych). Konkluzje końcowe dotyczyły również ograniczania zakresu kontroli państwa, nadmiernej biurokratyzacji, preferencji pracowników kosztem pracodawców. Pewien niepokój mogą również budzić – w warunkach pandemii – działania związane z zaostrzeniem polityki fiskalnej, uszczelniania systemu podatkowego i systemu ubezpieczeń społecznych.

W tej części debaty, głos zabrał ponownie Rektor R. Sobiecki, który podziękował prelegentom i podkreślił rolę zaangażowania (m.in. zaangażowania emocjonalnego i społecznego) autorów, związanego z pracą naukową i prowadzeniem badań w tak ważnym obszarze, ale również zaangażowanie bezpośrednio związane z pracą na rzecz organizacji i zrzeszeń przedsiębiorców oraz związane również z prowadzeniem działalności gospodarczej na własnych rachunek (co pozwala przybliżyć również różne perspektywy i spojrzenia).

Głos zabrała również pani dr Beata Chmielewiec, która podziękowała za zorganizowanie debaty, jak również pogratulowała prelegentom tematyki i podkreśliła znaczenie prowadzonych badań (zwracając przy okazji uwagę na znaczenie dialogu społecznego w rozwiązywaniu najważniejszych problemów).

W części końcowej, głos zabrał również J.E. Rektor Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, doc. dr Edward Hościłowicz, który dzieląc się swoimi refleksjami dotyczącymi wpływu pandemii na gospodarkę podzielił pogląd, iż pomoc ze strony instytucji rządowych nie jest równomierna i adekwatna do potrzeb przedsiębiorców, a procedury zbyt mocno zbiurokratyzowane, jeśli chodzi o przyznawanie środków pomocowych. Dużą barierą jest tutaj nadmiar biurokratyzacji, w warunkach rozwoju nowych technologii i rozwój przemysłu 4.0, który stwarza zupełnie nowe możliwości procedowania administracyjnego, w procesie tworzenia nowych przedsiębiorstw i rozwoju przedsiębiorczości.

W końcowej części dyskusji głos zabrał prof. J.W. Pietrewicz, który zwrócił uwagę na procesy upadłości przedsiębiorstw, które nie wykazują jeszcze bardzo dużej skali, ale wiele wskazuje na to, że proces ten dopiero się rozpocznie. Statystyki dotyczące upadłości – jak zauważa profesor – nie obejmują też w pełni mikro-podmiotów, które w zupełnie innym trybie wychodzą z rynku (niejako poza formalnym trybem upadłości). Zjawiska te mogą być pewnym barometrem, podobnie jak potencjalne zatory płatnicze przedsiębiorstw. Kryzysy rozpoczynają się zwykle od braku płynności w skali mikro i od trudności z wypłacaniem zobowiązań. Ważnym sygnałem i barometrem mogą też być postępowania restrukturyzacyjne w przedsiębiorstwach. W końcowej części wypowiedzi, prof. Pietrewicz sformułował pytanie i jednocześnie wątpliwość, czy najlepszym kanałem pomocowym dla przedsiębiorstw, jest kanał rządowy (centralny) czy jednak nie powinien to być kanał samorządowy (lokalny), tj., na szczeblu, na którym w największym stopniu można rozpoznawać potrzeby i na te potrzeby w odpowiedni sposób reagować.

Dyskusję podsumował Rektor R. Sobiecki, który podziękował prelegentom i wszystkim uczestnikom debaty za czynne uczestnictwo, wystąpienia i głos w dyskusji, zamykając spotkanie.

Szczegółowe wyniki referowanych badań zostały zamieszczone w załączeniu do niniejszego sprawozdania jako osobne dokumenty formatu PDF.

Relację przygotował:

Dr Marek Błaszczuk